

کیفیت فرهنگ‌های دوزبانه انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی از دیدگاه مترجمان، مدرسان و زبان‌آموزان ایرانی

دکتر علی مالمیر

استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)،

قزوین، ایران

malmir@hum.ikiu.ac.ir

واژه‌های کلیدی: فرهنگ دوزبانه، کاربران فرهنگ، زبان فارسی، زبان انگلیسی.

گسترش زبان انگلیسی به دنبال خیزش امپراتوری انگلستان در قرون جدید میلادی و به‌خصوص در قرن‌های هیجدهم و نوزدهم و نیز تعاملات گسترده سیاسی، علمی و فرهنگی بین این زبان و زبان فارسی باعث اهمیت یادگیری و ترجمه به فارسی و بالعکس شده است (لطفی‌پور ساعدی، ۱۳۹۲). پس از پایان جنگ جهانی دوم، ظهور آمریکا به‌عنوان ابرقدرتی انگلیسی‌زبان و انتخاب زبان انگلیسی به‌عنوان زبان اول رسمی سازمان ملل این اهمیت دوچندان شد و اکنون به دلیل نشر بسیاری از آثار علمی جهان به زبان انگلیسی نیاز به فراگیری این زبان و ترجمه بین زبانی برای گویشوران ایرانی در سطح دانشگاه تبدیل به نیازی مبرم و همیشگی شده است (لطفی‌پور ساعدی، ۱۳۹۲). از زمانی که اولین فرهنگ دوزبانه انگلیسی به فارسی در سال ۱۷۷۷ میلادی به سفارش کمپانی هند شرقی توسط دانشگاه آکسفورد انگلستان برای تعلیم نظامیان انگلیسی در شبه‌قاره هند تدوین شد، نزدیک به دویست و پنجاه سال می‌گذرد، در این بازه زمانی فرهنگ‌های دوزبانه متعدد و متنوعی چاپ شده‌اند (صفوی، کوروش، ۱۳۹۴). اولین تلاش‌ها توسط ایرانیان فارسی‌زبان برای تدوین فرهنگ‌های دوزبانه با کار منظوم شاهزاده فرهاد میرزا معتمدالدوله با عنوان «نصاب» در سال ۱۸۵۳ میلادی شروع شد و در قرن بیستم با فرهنگ *دوزبانه انگلیسی-فارسی* (سلیمان حبیب) و پس از آن فرهنگ *معاصر پویا* (محمد رضا باطنی)، فرهنگ *گسترده پیشرو انگلیسی به فارسی* (منوچهر آریان‌پور) و *هزاره* (محمد علی حق‌شناس) تکمیل شد. در دهه‌های اخیر، فرهنگ‌های فارسی به انگلیسی و نمونه‌هایی از فرهنگ‌های آنلاین نیز تولید شده‌اند، اما تا جایی که دانش‌نگارنده این مقاله اجازه می‌دهد، این فرهنگ‌ها همگی بر اساس دانش شخصی نویسندگان نگاشته شده‌اند و کار میدانی خاصی که دیدگاه‌های مترجمان، مدرسان و

زبان‌آموزان دانشگاهی _ که استفاده‌کنندگان اصلی این فرهنگ‌ها هستند _ را منعکس کند، انجام نشده است؛ بنابراین، در این تحقیق ترکیبی (کمی-کیفی) تلاش کرده‌ایم این خلأ تحقیقاتی را با مطالعه دیدگاه‌های مترجمان، مدرسان و زبان‌آموزان سطح پیشرفته درباره کیفیت فرهنگ‌های دوزبانه انگلیسی به فارسی و بالعکس به صورت نشر کاغذی و آنلاین بررسی کنیم.

نمونه آماری این مطالعه دربرگیرنده ۳۷۴ نفر شامل ۳۴ مترجم حرفه‌ای، ۸۶ استاد دانشگاه که دروس ترجمه را در سطح دانشگاه تدریس می‌کردند و ۲۵۴ دانشجوی سال سوم و چهارم رشته مطالعات ترجمه می‌شد. گروه مترجمان بیش از ۵ سال تجربه حرفه‌ای در کار ترجمه و آثار ترجمه‌شده پر تیراژ از ناشران مشهور سطح اول کشور را داشتند، برخی از آن‌ها متصدیان دارالترجمه‌های رسمی در شهرهای تهران، کرج، قزوین، شیراز و اصفهان بودند و مدرک کارشناسی مترجمی (۱۲)، کارشناسی ارشد مترجمی یا آموزش (۱۵) و دکترای زبان‌شناسی/آموزش/مترجمی (۷) زبان انگلیسی شامل ۲۴ مرد و ۱۰ زن داشتند. ۸۶ استاد دانشگاه با مدرک دکترای تخصصی در گرایش‌های مترجمی، آموزش و زبان‌شناسی انگلیسی که مدرس دروس مترجمی بودند، به دلخواه خود در این مطالعه شرکت کردند. این استادان از ۲۰ دانشگاه دولتی، ۱۳ دانشگاه پیام‌نور و ۱۲ واحد دانشگاه آزاد اسلامی مرکز استان با فرستادن پرسشنامه، مراجعه حضوری و تماس تلفنی انتخاب شدند. البته پرسشنامه تحقیق برای بیش از ۳۲۰ استاد دانشگاه فرستاده شد که ایمیل و تلفن در صفحه دانشگاهی داشتند و حدود ۱۰۰ نفر از آن‌ها در مطالعه شرکت کردند، از این تعداد ۱۴ نفر به دلیل پاسخ ندادن کامل به سؤالات از مطالعه کنار گذاشته شدند. زبان‌آموزان حاضر در مطالعه از دانشجویان رشته مترجمی سال سوم و سال چهارم در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، دانشگاه زنجان، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه آزاد کرج، دانشگاه آزاد همدان و شش واحد دانشگاه پیام نور مراکز استان بر اساس رضایت شخصی برای مشارکت در مطالعه انتخاب شدند.

از سه ابزار برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد، پرسشنامه پنج گزینه‌ای لیکرت^۱ در برگیرنده ۴۰ سؤال چهارگزینه‌ای و ۵ سؤال کلی با پاسخ تشریحی بود. ابزار دوم شامل مصاحبه با حدود ۱۰ درصد از مشارکت‌کنندگان بود که به صورت شنیداری ضبط شد. ابزار سوم شامل بحث گروهی منسجم^۲ با ۱۰ درصد دانشجویان بود.

آمار کمی و کیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها به کار رفت. نتایج نشان داد که هر سه گروه مترجمان، مدرسان و زبان‌آموزان معتقد بودند فرهنگ‌های دوزبانه انگلیسی به فارسی پویا، نشر نو و هزاره قوی‌تر از دیگر فرهنگ‌ها بودند و معادل‌های به‌روزتر و دقیق‌تری ارائه می‌کردند، انواع معنا را پوشش می‌دادند و منطبق بر اصول ساخت‌واژه فارسی بودند، اصطلاحات مهم و دانشگاهی را گنجانده بودند، در نحوه ترجمه واژگان انسجام داشتند، ترجمه‌های واژگان اصالت فارسی داشتند و ترجمه‌گون نبودند. هر سه

^۱. Five-point Likert scale

^۲. Focus Group Discussions

گروه تقریباً اتفاق نظر داشتند که ایراد اصلی فرهنگ‌های دوزبانه انگلیسی به فارسی این است که واژگان جدید یا معانی جدید آن‌ها را پوشش نمی‌دهند یا به عبارتی چاپ سالیانه یا دوسالانه برای واژگان جدید ندارند. به علاوه، این فرهنگ‌های لغت متکی به اشخاص هستند و مثلاً معادل‌های پیشنهادی نهادهایی مانند فرهنگستان زبان فارسی را به‌طور کامل اعمال نمی‌کنند یا با تأخیر اعمال می‌کنند، لذا جایگزینی این گرت‌برداری‌های تحت‌اللفظی یا عین معادل خارجی رایج‌شده، کند و گاهی غیرممکن است. نمونه دیگری که به‌خصوص دانشجویان از آن انتقاد می‌کردند، دسترسی نداشتن به لوح فشرده و وبگاه این فرهنگ‌ها بود که سدی برای ترجمه و یادگیری موفق و گسترش زبان فارسی در ابعاد کمی و کیفی واژگانی آن است. مترجمان، مدرسان و زبان‌آموزان در مصاحبه‌ها و پاسخ‌های تشریحی تصریح داشتند که این فرهنگ‌های لغت باید به‌صورت لوح فشرده، وبگاه قابل دسترسی و نرم‌افزار قابل نصب روی گوشی‌های همراه و رایانه‌های شخصی موجود باشند. نتایج پرسش‌نامه، مصاحبه‌ها و بحث گروهی با مشارکت کنندگان نشان داد که در بخش فرهنگ‌های فارسی به انگلیسی قابلیت زیادی نداشتند و تقریباً همگی از مشکلات عدیده‌ای از قبیل معادل‌های غلط، ترجمه‌گون و گاهی و در پاره‌ای نمونه‌ها کاملاً بی‌ربط، قدیمی، غیر مصطلح و غیر مفید رنج می‌برند و قادر نیستند نیازهای ترجمه و تعلیم را برطرف کنند و فقط برای درصد کمی از ارجاعات می‌توانند یاریگر باشند. مشارکت کنندگان نسبت به کیفیت فرهنگ‌های آنلاین و قابل نصب موجود، دیدگاه منفی داشتند و خواستار تدوین فرهنگ‌های دوزبانه فارسی به انگلیسی به‌صورت مشارکت گروهی بین تعداد زیادی از افراد خبره به همراه لوح فشرده، وبگاه و نیز نرم‌افزاری قابل نصب روی تلفن همراه و رایانه‌های شخصی بودند. کاربرد آزمون غیر پارامتریک کروسکال والیس^۱ نشان داد $p = 0.114$, $\chi^2(2) = 520$ که بین نظرات سه گروه درباره فرهنگ‌های دوزبانه انگلیسی و فارسی و بالعکس تفاوت معناداری وجود نداشت.

References

منابع

۱. آریان پور، منوچهر (۱۳۸۵). فرهنگ گسترده پیشرو انگلیسی به فارسی. تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
۲. باطنی، محمدرضا (۱۳۸۵). فرهنگ معاصر پویا. تهران: نشر معاصر.
۳. جعفری، محمدرضا (۱۳۹۵). فرهنگ نشر نو (چاپ هیجدهم). تهران: انتشارات نشر نو.
۴. حق‌شناس، محمدعلی (۱۳۸۱). فرهنگ معاصر هزاره. تهران: نشر معاصر.
۵. حییم، سلیمان (۱۳۹۱). فرهنگ معاصر فارسی-انگلیسی (چاپ چهارم). تهران: نشر معاصر.
۶. صفوی، کوروش (۱۳۹۴). هفت گفتار درباره ترجمه. تهران: نشر مرکز. صص ۲۲-۳۳.
۷. لطفی پور ساعدی، کاظم (۱۳۹۲). درآمدی به اصول و روش ترجمه (چاپ نهم). تهران: انتشارات نشر دانشگاهی. صص ۲۷-۳۲.

^۱. Kruskal-Wallis